

УДК 343.98[343.3:316.774](477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.3.35>

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ТА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гора І.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-2940-5338
e-mail: irvitgora@ukr.net*

Колесник В.А.,

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України
ORCID: 0000-0003-3570-8984
e-mail: valarko@urr.net*

Попович І.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності
Ужгородського Національного університету
ORCID: 0000-0003-0608-2564
e-mail: inna.popovych@uzhnu.edu.ua*

Гора І.В., Колесник В.А., Попович І.І. Дезінформація як засіб інформаційно-психологічного впливу та вчинення злочинів проти національної безпеки України.

Розглянуто окремі аспекти використання інформації, інформаційної безпеки держави та інформаційно-психологічного впливу, який може здійснюватися на особу, суспільство, окремі групи населення певної країни. Звертається увага на можливості й факти використання інформаційно-психологічного впливу пропагандистами росії в умовах ведення відкритої війни проти України та її населення. На підставі аналізу окремих наукових підходів розкривається поняття і сутність дезінформації як окремого засобу чинення психологічного впливу в умовах ведення агресивних воєнних дій. Сукупність задіяних методів, видів і способів дій в інформаційному просторі складає зміст інформаційно-психологічного впливу. Окремим методом є навіювання як цілеспрямований інформаційно-психологічний вплив на конкретну аудиторію. При цьому використовуються як вербальні, так і невербальні засоби.

Звертається увага на те, що дезінформація в руках ворожих пропагандистів може бути небезпечним засобом, який використовується для деструктивного впливу на людську свідомість. Водночас вона може стати специфічним засобом вербування виконавців для вчинення певних злочинів проти основ національної безпеки України або ж бути знаряддям вчинення злочинів, в основі яких лежить розповсюдження відомостей, які завдають шкоду інтересам держави та особи.

Зроблено висновок про те, що в сучасних умовах ведення війни з країною агресором, якою виступає росія, інформаційно-психологічні впливи мають для їх використання доволі значний арсенал різноманітних засобів і серед них дезінформація займає особливе місце. Загрози, що виходять від таких впливів, практично неосяжні і виявляти та протидіяти їм складно. Проте протидіяти руйнівним впливам російської пропаганди треба і для цього є всі можливості, в тому числі й своєчасне виявлення та розкриття злочинів, що вчинені під впливом ворожої пропаганди. Окрім того, вітчизняним державним органам не слід відкидати можливостей здійснення власного

психологічного впливу як на населення нашої країни, в тому числі й на тимчасово окупованих ворогом територіях, так і на міжнародну спільноту та свідому частину населення росії.

Ключові слова: інформаційна війна, інформаційно-психологічний вплив, інформаційні злочини, національна безпека держави, досудове розслідування, засоби вчинення злочинів, протидія інформаційній агресії.

Hora I.V., Kolesnyk V.A., Popovich I.I. Disinformation as a means of informational and psychological influence and the commission of crimes against the national security of Ukraine.

Some aspects of the use of information, information security of the state and informational and psychological influence that can be exerted on an individual, society, and individual groups of the population of a certain country are considered. Attention is drawn to the possibilities and facts of the use of informational and psychological influence by Russian propagandists in the conditions of waging an open war against Ukraine and its population. Based on the analysis of individual scientific approaches, the concept and essence of disinformation as a separate means of exerting psychological influence in the conditions of waging aggressive military actions is revealed. The set of methods, types and ways of action in the information space constitutes the content of informational and psychological influence. A separate method is suggestion as a targeted informational and psychological influence on a specific audience. In this case, both verbal and non-verbal means are used.

Attention is drawn to the fact that disinformation in the hands of hostile propagandists can be a dangerous tool used for destructive influence on human consciousness. At the same time, it can become a specific means of recruiting perpetrators to commit certain crimes against the foundations of national security of Ukraine or be a tool for committing crimes based on the dissemination of information that harms the interests of the state and the individual.

It is concluded that in the modern conditions of waging war with the aggressor country, which is Russia, information and psychological influences have a fairly significant arsenal of various means for their use, and among them disinformation occupies a special place. The threats emanating from such influences are practically immeasurable and it is difficult to detect and counteract them. However, it is necessary to counteract the destructive effects of Russian propaganda, and there are all possibilities for this, including the timely detection and disclosure of crimes committed under the influence of enemy propaganda. In addition, domestic state bodies should not reject the possibilities of exercising their own psychological influence both on the population of our country, including on territories temporarily occupied by the enemy, and on the international community and the conscious part of the population of Russia

Key words: information warfare, information and psychological influence, information crimes, national security of the state, pre-trial investigation, means of committing crimes, counteraction to information aggression.

Постановка проблеми. Відомо, що від забезпечення інформаційної безпеки держави багато в чому залежить її національна безпека. З розвитком технічного прогресу та в міру впровадження його досягнень в усі сфери соціального життя й промислового виробництва та державного управління така залежність буде лише зростати. Варто вказати й на те, що державні та суспільні інтереси в інформаційній сфері багато в чому визначають поточні й стратегічні задачі державної внутрішньої та зовнішньої політики, міжнародного співробітництва, впливають на дотримання конституційних прав і свобод людини й громадянина в галузі доступу до інформації й користування нею, виховання населення в дусі збереження моральних цінностей, патріотизму, гуманізму, національних традицій та наукового потенціалу держави. Водночас інформацію та інформаційні ресурси відносять до важливих засобів психологічного впливу на свідомість та поведінку особи й певних соціальних груп населення, громадян, що проживають на певних територіях або мають власні й в дечому відмінні від більшості інших переконання тощо.

Можливості інформаційно-психологічного впливу здавна й широко використовуються в суспільно-політичному житті для завоювання максимально більшого числа прихильників певних ідей, реалізації державних програм, визначення або зміни державно-політичного курсу розвитку країни та ін. Під час внутрішніх політичних протистоянь чи в умовах ведення гібридної або відкритої війни між державами інформація перетворюється на своєрідну зброю, використання та вплив якої можуть призвести до виграшу або поразки однієї із сторін конфлікту. Сьогодні прикла-

дом розвитку таких подій виступає воєнна агресія росії проти України та використання агресором інформаційно-психологічного впливу на українське суспільство й урядові структури. Одним із засобів такого впливу виступає дезінформація, котра використовується кремлівською пропагандою і часто стає знаряддям вчинення злочинів проти основ національної безпеки України. Дослідження й обговорення методів і засобів інформаційно-психологічного впливу має не лише науковий сенс, а й практичне значення для здійснення практичних кроків на шляху протидії агресору. Численні публікації із проблем зазначеної тематики не знімають гостроти проблеми, а навпаки, ставлять в її межах все нові й нові питання, що вимагають свого поглибленого дослідження.

Метою дослідження ставиться розгляд питань інформаційно-психологічного впливу та розкриття сутності, поняття й значення дезінформації, що використовується в інформаційній війні РФ проти України і котра може розглядатись як окремий засіб вчинення злочинів проти національної безпеки нашої держави.

Стан опрацювання проблематики. Стрімке зростання сучасних інформаційних технологій закономірно підсилює інтерес дослідників до інформації, інформаційної безпеки, інформаційних комунікацій, інформаційного впливу на соціальні й промислові процеси, захист особистих і державних інтересів в інформаційній сфері тощо. Все це зумовлює появу різноманітних наукових публікацій фахівців з різних галузей знань і юридичні науки не можуть бути в цьому виключенням. Сьогодні вітчизняними науковцями й практиками оприлюднені численні праці, присвячені дослідженню проблем інформаційної безпеки, кіберзлочинності та інших протиправних явищ, пов'язаних з інформацією, її використанням, інформаційним впливом на людську свідомість та ін. На даний час ведуть мову навіть про окрему галузь знань – інформаційне право. Питанням інформаційної безпеки приділили свою увагу відомі вітчизняні науковці і про це ми можемо дізнатись із праць В. Абакумова, Р. Алямкина, Р. Благути, В. Богуша, В. Горбуліна, О. Дзьобаня, К. Захаренка Б. Кормича, Є. Магди, О. Олійника, В. Пилипчука та багатьох інших дослідників. Проблеми інформаційно-психологічного впливу та дезінформації, зокрема й під час воєнних протистоянь, вивчали і продовжують публікації з цієї тематики В. Алещенко [1], І. Валюшко [2], Н. Волошина та С. Череватий [3], Б. Гривнак, І. Лопушинський та І. Сапіжак [4], К. Громошенко та В. Кушнір [5], М. Діденко та О. Зелінська [6], Т. Павленко [7] та низка інших вітчизняних вчених.

Разом з тим питання інформаційно-психологічного впливу та використання з цією метою дезінформації мають надзвичайно широке поле прояву, в тому числі під час теперішнього стану воєнних дій з боку РФ, а тому вони варті на більш глибоке дослідження.

Виклад основного матеріалу. Сучасне інформаційне суспільство використовує інформацію як невідмінну умову та водночас основний засіб свого існування й розвитку. Натепер в повсякденному житті людини на зміну простому знанню про факти, події і явища приходить різнобічна й доволі об'ємна інформація, володіння якою створює умови для високої інформованості користувача. Водночас така інформація стає більш специфічною й складною для розуміння, а тому об'єкти чи події, які потрапили до людської уваги, доводиться вивчати ретельніше, отримувати про них більше відомостей, ніж у недалекому минулому. Разом з тим людині варто враховувати, що інформатизація суспільства відбувається у певному соціальному середовищі й залежить від нього. Міць і впливова сила інформаційних потоків, які діють на людську свідомість, не може бути стриманою ані державними, ані моральними, ані культурними чи будь-якими іншими кордонами. Інформаційний вплив знаходить відображення не лише в свідомості окремо взятої особи, а й в суспільній свідомості, скеровуючи або змінюючи світосприйняття та поведінку значних верств населення.

Психіка кожної людини, якщо вона недостатньо володіє її механізмами і їй бракує знань про закономірності психічного й психологічного розвитку, часто зіштовхується із ситуаціями коли особа погано розуміє сутність певних подій, не усвідомлює достатньо чітко, що саме відбувається у конкретній життєвій ситуації. В такому разі трапляються труднощі у прийнятті правильних рішень і виникає бажання отримати від когось роз'яснення, підказку тощо. Під впливом отриманої інформації людина може стати надзвичайно уразливою для різноманітних цілеспрямованих методів психологічного насильства та психологічної експлуатації. Цим користуються особи, які виношують наміри впливу на інших з метою досягнення власних і не завжди гуманних чи й відверто протизаконних інтересів. Цілком слушно І. Валюшко вказує на те, що під впливом інформації у людей, не підготовлених для її аналітичного сприйняття, відбувається трансформація мислення, переконань, поглядів, сприйняття, культурної самобутності, національної ідентичності, історич-

ної пам'яті і мови спілкування, результатом чого стає втрата національної самоусвідомлення і «мирне» прийняття спочатку псевдоцінностей, а потім і рішень. Трансформація процесів формування картини світу людини, перегляд морально-етичних поглядів, сімейного укладу ведуть фактично до руйнування держави, національної культури, мови [2, с.53]. В цьому й полягає небезпека руйнівного інформаційно-психологічного впливу на особу, суспільство та світоглядні орієнтири окремих верств населення.

Проблеми інформаційного впливу, його використання для керування поведінкою людини чи її певних соціальних груп здавна цікавлять науковців і практиків, чиї інтереси лежать у сферах психології, соціології, медицини, політики й політології, менеджменту та інших галузей знань. Не обходять вони і представників юридичної науки, зокрема, кримінологів, криміналістів, фахівців з кримінального, цивільного права та ін. Інформаційний вплив часто визначають як організоване цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів і технологій для внесення змін у свідомість населення (корекція поведінки) та (або) інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта [8, с. 140]. Інформаційним впливом називають цілеспрямовану розробку і поширення спеціальної актуальної інформації, здатної зробити безпосередній або непрямий вплив на громадську думку, психологію і поведінку населення, військовослужбовців [3, с. 146]. Інформаційний вплив розуміють також як організоване цілеспрямоване застосування спеціальних інформаційних засобів і технологій для внесення деструктивних змін у свідомість особистості, соціальних груп чи населення (корекція поведінки), в інформаційно-технічну інфраструктуру об'єкта впливу та (чи) фізичний стан людини [9, с. 10]. Досліджуючи ці питання, О. Зіменко пропонує концептуалізувати поняття «інформаційний вплив» як форму здійснення впливу на свідомість особистості, яка здійснюється із застосуванням ресурсу ЗМІ з метою зміни сформованих оцінок, думок, переконань, цінностей для подальшої трансформації її поведінкової реакції на події, що відбуваються. Інформаційний вплив, на його думку, – це нова форма глобального протистояння, що реалізується на різних рівнях та охоплює всі елементи інформаційного простору. Ці дії цілеспрямовані і ґрунтуються на використанні інформаційної переваги у вигляді контрольованого впливу на інформацію, інформаційні процеси та інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру [10, с. 31]. Слушним у пропонуванні такого підходу є врахування сучасних можливостей інформаційно-телекомунікаційного простору та новітніх електронних засобів розповсюдження інформації для досягнення мети задіяння інформаційного впливу на особу та суспільство.

Кожному історичному періоду, кожному етапу існування та розвитку окремої держави притаманні певні особливості інформаційного впливу на суспільство. Такі ж особливості мають і окремі загрози, зумовлені розповсюдженням певної інформації. На переконання дослідника цих питань вітчизняного науковця Р. Черниша, суттєвим загрозам від такого впливу піддається на сьогодні внутрішній інформаційний простір України, уразливими місцями якого є національна ідея, культура і наукові досягнення, суспільна думка, свідомість населення, ставлення українців до країн-сусідів та засоби масової інформації. Деструктивний інформаційний вплив на Україну може здійснюватися з боку агресора (противника), його союзників і регіональних квазіутворень із застосуванням комплексного підходу. Такий вплив також може бути багатовекторним (зосередженість відразу на декількох напрямках застосування – політика, економіка, засоби масової інформації тощо) і одновекторним (сфера безпеки і оборони) [11, с. 209]. В умовах тимчасових, довготривалих воєнних конфліктів або відкритої війни й ведення воєнних дій інформаційний вплив противника істотно доповнює вплив психологічний, завданий населенню прямим воєнним втручанням. До того ж такий інформаційно-психологічний вплив застосовується як до свідомості населення противної сторони (країни-жертви), так і до громадян власної країни. Конкретна мета та форми й способи інформаційного впливу при цьому будуть різними, але об'єднує їх загальна мета – досягнення переваги у воєнному та психологічному протистоянні. Це стає особливо помітним у сьогоднішній поведінці російської державної пропаганди, інформаційно-психологічний вплив якої спрямовується і на населення вільних українських земель, і на тимчасово окуповані території України, і на широкі верстви населення російської недоімперії, і навіть на населення зарубіжних та й не тільки Європейських країн.

Відмітними ознаками руйнівного інформаційного впливу слід вважати застосування інформаційної зброї й особливу організаційну форму ведення підривної інформаційних дій, інформаційно-психологічних атак. Об'єктами такого впливу стають психіка й психологічні настанови окремої особи, групи осіб, населення окремого регіону, певних верств чи навіть всієї країни.

Сукупність задіяних методів, видів і способів дій в інформаційному просторі складає зміст інформаційно-психологічного впливу. Одним з основних методів такого впливу є навіювання як цілеспрямований й свідомо організовуваний інформаційно-психологічний вплив на конкретну аудиторію. Його здійснюють на основі використання некритичного сприйняття інформації з метою викликання певної поведінки об'єкта впливу у відповідності до поставлених цілей і завдань пропаганди. При цьому використовуються як вербальні, так і невербальні засоби.

Методами, які зазвичай застосовуються країною-агресором в інформаційному протистоянні, виступає: дезінформування та маніпулювання даними; проросійська пропаганда; диверсифікація громадської думки; психологічний тиск; поширення неправдивих чуток; перекручування правдивих даних тощо. Основними засобами навіюваного впливу ми вважаємо слово, яке розкриває собою певний зміст, і мовлення як спосіб вербального повідомлення відомостей. За їх допомогою здійснюється дезінформація, залякування, емоційний тиск, ініціювання агресивних психологічних станів, демонстрація різноманітного пропагандистського контенту, маніпуляція свідомістю як окремої людини, так і великих мас населення та ін.

Сьогодні в інформаційному суспільстві нашої країни йде боротьба між інформацією та дезінформацією. Безвинними жертвами такої боротьби, а фактично – інформаційної війни, як і у війні класичній, можуть стати мільйони людей. До того ж це можуть бути жертви з обох сторін, а перемога, коли вона настане, виявиться доволі сумнівною і не остаточною. Якщо хтось називає таку війну війною завтрашнього дня або й наступного тисячоліття, то в нашій країні вона характеризує сьогоднішнє, а розпочалася з моменту розвалу СРСР і вступу України на шлях самостійності та національної самоідентифікації. Військова агресія РФ лише загострює ситуацію на цьому інформаційному фронті.

За термінологією НАТО, дезінформація – це неправдива або неточна інформація, що навмисно поширюється для маніпулювання думками та діями інших; мізінформація – незловмисне поширення неправдивої або неточної інформації, хоча така інформація може заподіювати шкоду. В свою чергу, малінформація – це інформація, яка є правдивою та фактичною, але яку поширюють з метою завдати реальної шкоди особі, організації чи країні [12].

Відповідно до термінології Кембриджського словника, дезінформація – це «неправдива інформація, яка поширюється з наміром ввести людей в оману». Представники ООН, ОБСЄ та інших організацій підкреслили у Спільній декларації, що дезінформація насамперед спрямована на те, щоб спотворити чи надати свідомо неправдиву, провокаційну інформацію, поширити її як правдиву з метою введення в оману громадськості, політичних опонентів, конкурентів. У доповіді від 13 квітня 2021 року Спеціальний доповідач ООН із заохочення та захисту свободи думок і їх вільного вираження резюмував, що дезінформація – це «неправдива інформація, навмисно поширена з метою завдати серйозної соціальної шкоди». Дезінформація спрямована на надання економічної вигоди розповсюдженню, як це зазначено в Кодексі практики ЄС щодо протидії дезінформації. Тож ключовою ознакою дезінформації, яка відрізняє це явище від звичайної недостовірної інформації, є умисел на її створення. Тобто дезінформація – це неправдива, оманлива, маніпулятивна інформація, створена навмисне заради економічних, політичних або інших вигод [13].

Вітчизняні дослідники цих питань зазначають, що у військовій справі дезінформація – це спосіб оперативного (тактичного) або стратегічного маскування, суть якого полягає в планомірному навмисному поширенні неправдивих відомостей про власні збройні сили, їх склад, озброєння, боєздатність і плани воєнних дій. Для цього здійснюють імітовані перегрупування підрозділів і частин, облаштування фіктивних аеродромів і військ, об'єктів, комплекс інших демонстративних дій. Дезінформацію використовують не лише для досягнення конкретної поточної мети, але й у довгостроковому періоді [4, с.56]. З початком повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України і з розв'язанням агресором відкритої війни російська державна пропаганда, використовуючи відверту дезінформацію, майже не приховує злого умислу чи робить вигляд, що сама свято вірить в правдивість власних брехливих повідомлень.

У широкому (побутовому) розумінні дезінформацію розуміють як викривлену, неправдиву інформацію, можливо спотворену умисно (наклеп, плітки); у вузькому (фаховому, професійному) – як спосіб (різновид) психологічного впливу на свідомість людини (суспільства), засобом якого є інформація. Зарубіжна науковця І. Хан визначає дезінформацію як неправдиву інформацію, що розповсюджується з наміром спричинити серйозну соціальну шкоду, а неправдиву інформацію (*англ.* – *misinformation*) як неусвідомлене поширення помилкової інформації. Нею звертається

увага на те, що це – не нове явище, а новим є те, що цифрові технології дали змогу розповсюджувати й посилювати викривлену або підтасовану інформацію у політичних, ідеологічних чи комерційних цілях у значних масштабах, з такою швидкістю і в таких межах досяжності, про які раніше ніколи не було відомо. Дезінформація швидко й широко розповсюджується через соціальні мережі й платформи обміну повідомленнями навіть у деяких з найбільш віддалених і нестабільних регіонів світу, хоча у цілому залишається лише невеликою частиною обсягу всієї інформації, яка перебуває в обігу. Вона процвітає у мережевому середовищі, що сприяє її посиленню, одночасно знижуючи доступність множинних й різноманітних джерел інформації [14, с. 4].

Загалом дезінформація в соціумі як і будь-яка інша інформація, поширюється такими шляхами як телебачення, радіо, Інтернет, друковані матеріали. За даними проведеного щорічного опитування USAID-Internews «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2020 р.», 52% українців використовують телебачення для отримання новин, поступаючись лише соціальним мережам, 41% довіряє телебаченню. У Європейському Союзі, за даними Європейської спілки мовлення, у 2019 році йому довіряло 49% населення. Зважаючи на такі показники, телебачення є дієвим майданчиком для поширення дезінформації і може завдавати значної шкоди. Інтернет став найпопулярнішим місцем отримання інформації в Україні з 2020 року. За даними вже згаданого опитування, 62% респондентів отримують інформацію із соціальних мереж, 48% – з Інтернет-сайтів новин. Ведучи мову про соціальні мережі, поширити в них дезінформацію доволі просто: там відсутній редакційний контроль, публікуватися може будь-хто з користувачів, до того ж створити і поширити інформацію можна швидко і безкоштовно. Водночас, саме в Інтернеті контент часто стає вірусним, тобто масово й швидко поширюється користувачами зі сторінки на сторінку, з сайту на сайт тощо [15].

Необхідно зазначити, що дезінформація, на відміну від помилкових або не повною мірою зрозумілих навіть самому автору повідомлення відомостей, завжди переслідує певну мету й не обов'язково є відвертою брехнею або повністю сфабрикованими даними. У її складі можуть бути достовірні факти, проте вони вирвані із загального контексту або ж чергуються із брехнею для посилення послання, яке транслюється користувачу контенту. Такий матеріал завжди є частиною більш крупного плану чи інформаційного нападу. У російському контексті спостерігачі описують як саме дезінформація використовується для досягнення зовнішньополітичних цілей москви шляхом своєрідної «чотирирівневої» інформаційної атаки: відхилити заяву чи обвинувачення опонента; викривити події в угоду політичним цілям; відволікти увагу від власних дій й залякати тих, хто міг би виступити проти намічених актором цілей. Спрямованість політичної дезінформації рф на українське населення не обмежується лише Україною. Так, приміром, зарубіжні політологи зазначають, що українська громада є однією з головних цілей російських інформаційних атак і у Канаді. Головна їх мета залишається незмінною ще з часів «холодної війни» – легітимізувати імперські амбіції росії. Російська дезінформація має кілька напрямів: підірвати підтримку України на Заході; посіяти розколи у демократичних суспільствах; усередині самої росії – тримати путіна при владі. Канадський експерт із протидії дезінформації М. Колга підкреслив, що у Канаді головними мішенями кремля є українці, балтійські та білоруські громади. Водночас він виокремлює три головні брехливі кремлівські наративи: «Україна – неонацистська держава»; «Українці контролюють зовнішню політику Канади»; «Західна допомога розкрадається через корупцію в Україні». З цією метою росія використовує широкий спектр каналів: від офіційних акаунтів посольств до RT, Sputnik та фінансованих нею платформ. За словами М. Колга, українська громада у Канаді не є легкою здобиччю для дезінформації, але вона системно стає мішенню [16].

Основними, специфічними ознаками дезінформації, на думку вітчизняної дослідниці Т. Павленко, є такі. Перша – вона чинить вплив на певну аудиторію через оприлюднення. Друга – є цілеспрямованою (передбачає організатора та умисел). Третя – має негативні (суспільно-небезпечні) наслідки. Четверта – має в основі «неправдивість», що піддається перевірці. П'ята – імітаційність, представлений як правдивого матеріалу. Шоста – «убудованість» в певні системи поглядів, відповідність певним переконанням; дезінформація стосується певних переконань, відповідає певній системі поглядів, дезінформація на випадкові теми не досягає мети. Сьома – прив'язка до соціально значущих подій, тобто суспільно-важливої інформації, що є чутливою або має символічну цінність [7, с. 338].

Відродження інтересу до дезінформації не пов'язане з новизною технік її застосування, проте цифрова революція значно підвищує уразливість аудиторії до маніпуляцій інформацією

і просування дезінформаційного контенту. Певною мірою це було спровоковано появою нових платформ мереж та їх зростаючими можливостями генерації доходів від реклами. Такий зсув у фінансуванні медіасередовища послабив владу традиційних ЗМІ над процесом обрання та фільтрації інформації, змінивши стимули постачальників контенту й сприяв зльоту непрофесійних та не добросесних медіа, які стали за низьких витрат залучати доволі значну аудиторію. Цифрові технології дають змогу по-новому передавати її у вигляді текстів, зображень та відеосюжетів, у тому числі великих та малих інформаційних вкидів, котрі можуть надавати викривлену картину реальності. Найбільш поширеними способами поширення дезінформації в мережевому просторі прийнято вважати фейки (неправдиві повідомлення), дїпфейки (підроблені відео), підробки сайтів і акаунтів офіційних структур тощо. Важливою особливістю маніпуляції в соціальних мережах є те, що маніпулятивна інформація неначебто огортає користувача. Дезінформація в соціальних мережах, зазвичай, розрахована на певну аудиторію та має різні форми контенту.

Залежно від функціоналу соціальної мережі, різні впливи та маніпуляції можуть набувати різноманітних форм. Вітчизняний науковець К. Дзігора вказує на те, що перерахувати такі форми складно, адже вони доволі швидко втрачають актуальність, а їм на заміну приходять більш нові до яких мережа ще не встигла адаптуватись. Крім того, з розширенням можливостей мереж виникають нові варіанти маніпуляції та впливів. Це дає підстави класифікувати різні маніпуляції через ефекти, які вони можуть викликати. Наприклад: постправа; позачасовість; поляризація; забуття або викривлення простору спогадів [17, с. 126-127]. Майже всі сконструйовані рф на шкоду Україні та її населенню наративи – це дезінформація, в якій присутні суміш фактів і вигадок, знань та маніпуляцій, метою яких утвердити свій наратив і знецінити наратив опонента за допомогою спрощених і однозначних тез, часто підкріплених сильними емоціями. При цьому російська «пропагандистка зброя» б'є на випередження, вона апріорі звинувачує всіх інших у фальсифікації історії, стверджуючи, що саме інші – українці, європейці, американці – роблять зі справжньої історії фарс і тільки росіяни, «переставляючи все з голови на ноги», розповідають чисту правду. В інтерпретації російських пропагандистів вигадки і перекручування справжніх історичних фактів подаються як «безспірна істина про яку всім відомо». За їх твердженням, Україну створив Ленін, Крим Україні подарував М. Хрущов, Другу Світову війну розпочав Гітлер, а виграла цю війну росія, Київ – матір міст руських, а тому він належить росії, української мови (як і білоруської, до речі) не існує бо фактично це спотворена руська. Все це, як і багато іншого, чиста дезінформація, вигадки російської пропаганди, доводити справжність яких вони навіть не збираються.

За повідомленням вітчизняного Центру протидії дезінформації, російська пропаганда для маніпуляцій у своїх повідомленнях використовує, приміром, тему ідентифікації загиблих українських військових. З цією метою рф поширює фейкове відео, на якому командир Третього армійського корпусу ЗСУ А. Білецький нібито заявляє, що наша держава не має коштів на проведення ідентифікації тіл загиблих на війні та закликає людей виходити на акції протесту проти влади. Насправді це відео не має нічого спільного з реальністю і створене за технологією deepfake. На це вказують неприродні рухи губ і жестикуляція особи, від якої чуємо такі відомості. Подібних заяв А. Білецький ніколи не робив. Спекуляції та фейки навколо чутливої для суспільства теми повернення тіл загиблих є типовим прийомом російської пропаганди. За їх допомогою ворог намагається дискредитувати українську владу, посягти панічні настрої та спровокувати розкол в українському суспільстві [18].

Для поширення дезінформації в мережі Інтернету російські пропагандисти часто використовують місцеве населення, обираючи для цього невдоволених державною політикою, особистим становищем чи іншими причинами громадян. Приміром, пропагандистські анонімні телеграм-канали, посилаючись на миколаївського колаборанта Ю. Барбашова, який сам є фігурантом кримінальної справи за колабораціонізм і пособництво державі-агресору, поширюють інформацію, буцімто Миколаївське управління Служби безпеки України порушує кримінальні справи проти громадян, які в чатах чи соціальних мережах пишуть слово «Росія» з великої літери. Проте жоден державний орган України – ні СБУ, ні Генеральна прокуратура, ні Національна поліція – не робив офіційних заяв та не публікував документів, які б підтверджували наявність подібних кримінальних справ чи проведення розслідувань. В українському законодавстві не існує такої статті, а порушення граматичних норм не є підставою для кримінального переслідування. Така дезінформація

спрямована на залякування російськомовного населення України та поширення недовіри до українських державних і правоохоронних органів, створюючи хибне враження про нібито абсурдність українського «режиму» [19].

Сучасна людина дедалі більше піддається впливу інформаційного середовища, в якому власні переконання про світ і події в ньому посилюються та підкріплюються в закритій системі комунікації. У цьому середовищі дезінформація стає засобом інформаційного впливу і знаходить сприятливе поле для психологічних атак. Такого роду інформація стає засобом інформаційного впливу на виконавців та посібників вчинення злочинів проти держави або її безпосереднім знаряддям вчинення певних протиправних дій. Перелік їх у Кримінальному кодексі України коливається від «дій, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади» у формі закликів до таких дій, у т. ч. через ЗМІ (ч. 2, 3 ст. 109 КК), «посягання на територіальну цілісність і недоторканність України» (ч. 1 ст. 110 КК), «державної зради» у формі шпигунства (ст. 111 КК) чи «колабораційної діяльності» (ст. 111-1 КК) та «шпигунства» (ст. 114 КК), «виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікації її учасників» (ст. 436-2 КК) до «несанкціонованого поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного чи надзвичайного стану» (ст. 114-2 КК). Проте дезінформацію зловмисниками може бути використано під час вчинення не лише вказаних, а й інших злочинів проти особи, суспільства, держави.

На сьогодні реально протидіяти ворожій дезінформації можна лише в межах проведення власної інформаційної кампанії шляхом висвітлення власного інформаційного продукту, у тому числі й на тимчасово окупованих територіях та за межами нашої держави. Діяльність з викриття ворожої дезінформації як засобів інформаційно-психологічного впливу в системі заходів протидії загрозам національній безпеці України має посідати особливе місце – як самостійний механізм реалізації заходів інформаційно-психологічного спрямування і як допоміжний напрям діяльності в реалізації політичних, економічних, правоохоронних, військових та інших заходів, які без належної інформаційної підтримки приречені на поразку.

Висновки. Сучасні інформаційно-психологічні впливи мають для їх використання доволі значний арсенал різноманітних засобів, серед яких дезінформація займає не останнє місце. Загрози, що виходять від таких впливів, практично неосяжні. Перерахувати й докладно описати всі їх не можливо, але як і кожна дія людини може отримати протидію, так і психологічний вплив, що несе інформаційні загрози, дезінформація й виклики інформаційно-психологічних атак пропагандистів з рф мають натепер і матимуть в наступному відповідну відсіч з боку українських державних органів, українського суспільства. Дієвим засобом протидії може бути своєчасне виявлення й розкриття злочинів, вчинених під впливом інформаційної агресії ворога. Водночас не слід відкидати можливостей здійснення власного психологічного впливу як на населення нашої країни, в тому числі й на тимчасово окупованих ворогом територіях, так і на міжнародну спільноту та свідому частину населення рф. Адже і в самій росії, хоча і в недостатній кількості, але існують люди із тверезим мисленням, до них слід звертатися нашої пропаганді й намагатися збільшити кількість прихильників демократичних процесів у суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алещенко В. Інформаційно-психологічний вплив у ході збройної боротьби. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2018. Вип. 1. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2018_1_3.
2. Валюшко І.О. Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ, 2018. 210 с.
3. Волошина Н.М., Череватий С.В. Інформаційний вплив на громадську думку українського суспільства. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2015. № 2(23). С. 144-149. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/sitsbo_2015_2_26.pdf.
4. Гривнак Б, Лопушинський І., Сапіжак І. Дезінформація як загроза національній безпеці України в умовах неоголошеної російсько-української війни. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2024. Вип. 1. С. 53-63. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-5681-2024-1.07>.

5. Громовенко К.В., Кушнір В.В. Інформаційна війна: поняття, зміст та основні форми. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. Том 35(74). 2024. № 2. С. 1-6. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/01>.
6. Діденко М.М., Зелінська О.В. Інформаційно-психологічний вплив на людей під час війни. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2022. Том 1. № 14. С. 211–214. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/12102>.
7. Павленко Т.А. Дезінформація: поняття, ознаки, перспективи протидії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 337-339. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/80>.
8. Остроухов В., Петрик В. До проблеми забезпечення інформаційної безпеки України. *Політичний менеджмент*. 2008. № 4(31). С. 135-141. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/RoMe_2008_4_16.
9. Історія інформаційно-психологічного протиборства: підручник. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.
10. Зіменко О.Є. Інформаційний вплив: поняття та еволюція в сучасній науковій думці. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2021. Вип. 60. С. 24-35. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.02>.
11. Черниш Р.Ф. Деструктивний інформаційний вплив як елемент інформаційної війни. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. №3-4. С. 202-211. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/202-211>.
12. Swager Eric. Long-Term Energy Solutions: The Truth Behind the Silent Lie. *Physics Today. Volume 57, Issue 11. 1 November 2004*. DOI: <https://doi.org/10.1063/1.4796277>.
13. Миронюк Ольга. Дезінформація: як розпізнати та боротися. URL: <https://law.chnu.edu.ua/dezinformatsiia-yak-rozpiznaty-ta-borotysia>.
14. Disinformation and freedom of opinion and expression: Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Irene Khan (2021). 25 p. URL: <https://undocs.org/A/HRC/47/25>.
15. Миколайчук Богдан. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». *Центр демократії та верховенства права. July 22, 2021*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyyi>.
16. Кавкало М. Кремлівська дезінформація в Канаді: як рф прагне підірвати підтримку України. 5.09.2025. (заголовок з екрану). URL: <https://ua-platform.com/kremlivska-dezinformaciya-v-kanadi-jak-rf-pragne-pidirvati-pidtrimku>.
17. Дзігора К.Р. Соціальні мережі як форми репрезентації історичної пам'яті: дис. ... д-ра філософ.: 033 Філософія. Київ, 2025. 214 с.
18. Російська пропаганда використовує тему ідентифікації загиблих українських військових для маніпуляцій. Ворожа провокація: пропаганда РФ поширює фейкове відео з Білецьким про загиблих. *Флот-2017, 26.06.2025*. URL: <https://flot2017.com/vorozha-provokatsiia-propahanda-rf-poshyriiue-fejkove-video-z-biletskym-pro-zahyblykh>.
19. Пилипенко А. Фейк: СБУ нібито переслідує за написання слова «Росія» з великої літери. *«Detector Media», 15 жовтня 2025 р.* URL: <https://disinfo.detector.media/uk/post/feik-sbunibyto-peresliduie-za-napysannia-slova-rosiia-z-velykoi-literi>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 01.04.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026